

A székely népesség számának alakulása az Erdélyben történő megtelepedéstől kezdve 1910-ig

Az úgynevezett székelykérdés a magyar középkorral foglalkozó történetírás egyik sarkalatos problémája. A fennmaradt gyér számú adat, összefüggés a magyarázata annak, hogy ezekre építve sokféle elmélet keletkezhetett. Ezek tömör ismertetésére is kevés az engedélyezett terjedelem. Ma már tisztulóban vannak a nézetek. Az látszik egyértelműnek, hogy a székelység a magyarság szerves részét alkotta mindig; bizonyos régi, törökös jellegű hagyományokat jobban megőrzött.

Ma már csak részletkérdésben látszik különbség. Az egyik nézet szerint a Mezőségbe megtelepedett magyarság határőrző, katonáskodó, nemzeti (székek) szervezetét megőrző elemeiből alakult ki ez a népcsoport (Kristó Gyula, Bartha Antal, Szűcs Jenő és legújabban Kordé Zoltán). A másik nézet szerint a székelyek az avar korszak második felében érkezett – magyarul beszélő – úgynevezett griffes-indások leszármazottai. Ahogy Nyugat-Magyarországon e griffes-indások a határ védelmére szorítottak (Őrség népe), úgy a griffes-indás székelyek a 895-ös honfoglalást követően a magyarokkal együtt foglalták el a Mezőséget. Egy részük itt tudott maradni (aranyosszéki székelyek), a többség a XII. században a hágók jobb védelme érdekében kerül az Olt menti, mai területre. Benkő Elek, a kiváló erdélyi régész új tanulmányában, ami a szegedi Aetas című folyóiratban jelent meg, ebben a kérdésben nem foglal állást, de amit tanulmányában felsorakoztat, ennek lehetőségét nem zárja ki.

Az új történeti demográfiai kutatási eredmények egyértelművé teszik, hogy a X. században a Kárpát-medencét majdnem betöltő magyarságnak legalább egymilliónak, de lehet, hogy másfél milliónak kellett lennie. Ennek bizonyítékait már több tanulmányomban kifejtettem. Ugyanakkor el kellett fogadni Györffy Györgynek azt a követelését, hogy a 895-tel kezdődő úgynevezett honfoglalást egy legalább félmillió vagy valamivel nagyobb tömeg hajtotta végre. A magyarság középkori meghatározó szerepe a Kárpát-medencében csak a griffes-indás magyarokkal együtt képzelhető el, így alkothattak együtt milliós vagy nagyobb tömeget. Anonymus egyértelműen megfogalmazza, hogy a székelyek a magyarok elé mennek Szabolcs váránál. Majd másik helyen elmondja, hogy a magyarokkal együtt

nyomulnak be a Mezőségbe a Meszes kapun át. Így kerül az ősi griffes-in-dás magyarság – amelyikben jobban élt a hunokkal való kapcsolat emléke – Erdély közepére. A határok megerősítését, a tényleges birtokbavételt II. Gézától II. Endréig mind a székelyeknek a hágók közelébe történő telepítése, mind a szászok betelepítése egyaránt szolgálta. A szászság – különböző autonómiákat élvezve – a legutóbbi időkig szépen megélt, jelentős értékeket hozott létre Dél-Erdély területén.

E bevezető után ahhoz a kérdéshez szeretnék hozzájárulni, hogy hogyan is alakul a székelység száma. II. József által elrendelt népösszeírás (1784/85 tele), majd Orbán Balázs kiváló munkája az 1857-es népszámlálási és 1868-as egyházi schematismusok adatait kiegészítve, lényeges támpontjaink, ezeket fel tudjuk már használni. Mégis biztos adatnak az 1910-es népszámlálás anyanyelvre vonatkozó adatait tartjuk. A korábbi évszázadok szórványos adatai legtöbb esetben az adók kivetésével kapcsolatosak. Annak megítélése mindig nagy gond, hogy mennyi is lehetett az adózás vagy más összeírásból kimaradt tömeg. Mondhatjuk, ahány történetíró, annyi értelmezés.

Egy másik módszer alkalmazására teszünk kísérletet. Az úgynevezett visszakövetkeztető módszert alkalmazzuk, amit az analógia módszerével kombinálunk. E módszer alkalmazására csak mostanában kerülhet sor, amikor a nemzetközi történeti kutatási eredmények, valamint a viszonylag gyér számú hazai kutatási eredmények a népességnövekedés mértékéről már megbízhatóbb adatokkal szolgálnak.

Az elmúlt évtizedek nemzetközi demográfiai kutatásai egyértelművé teszik, hogy egészen a XVIII. század második feléig igen kis mérvű népességnövekedéssel (évi átlagban ezer lakosra számítva 1 és 2) számolhatunk. Az állandóan jelen levő fertőző betegségek (endémiák) mellett hatalmas pusztítást végeztek a időszakonként fellépő járványok (epidémiák). A himlő és a tífusz mellett a XVIII. század közepéig a pestisjárványok voltak a legpusztítóbbak. Már ennek az egynek az elmaradása, majd a többiek fokozatos enyhülése hoz javulást. Nincs módunkban felsorakoztatni az analitikus tanulmányok tömegét, a bibliográfiai részben néhány összefoglaló munkát ismertetünk. A szakirodalom és sok minden mérlegelése alapján az Angliára (Wales és Skócia nélkül) tűnt a legmegbízhatóbbnak. Igen sok jó, de eltérő eredményt hozó feltárás van Franciaország különböző településeiről, tartományairól. De svéd, olasz és német eredmények is összegződnek a „Nyugat-Európa” rovat alatt közölt arányszámokban.

**Népességnövekedés mértéke
ezer lakosra – évenként**

Időszak	Anglia	Nyugat-Európa	Magyarország
900–1000	-	1,5	1,5
1000–1200	1,6	2,0	2,0
1200–1300	1,3	1,5	- 1,0
1300–1400	1,3	1,0	1,3
1400–1500	1,4	1,5	2,0
1500–1700	1,8	1,5	1,0
1700–1800	1,5	4,0	4,0
1785–1860			5,0
1860–1910			(6,0) 5,0

A feltételezésünk az, hogy a népességnövekedés mértéke, amelyet alapvetően a természetes szaporodás határoz meg, nem térhetett el lényegesen a Nyugat-Európában feltártaktól. A magyarországi kismérvű eltérést – időszakonként – a következőkkel indokoljuk.

1200 és 1300 között érte Magyarországot a nagy tatárdúlás. Igaz, csak egy évig pusztítottak, de mégis negatívan befolyásolhatta a népességnövekedést. A tatárjárás népességpusztításának eltúlzását nem tartjuk indokoltnak, ezért veszünk erre az évszázadra csak egy ezreléknyi évi népességcsökkenést.

1300 és 1400 között Európát, különösen városaink népességét tizedelte, helyesebben negyedelte a pestis (1347–1349). A kiváló, a magyar középkort kutató Szabó István úgy foglalt állást, hogy bár Magyarországon ilyen mérvű népességpusztítás nem mutatható ki tényszerűen, de Szabó István az 1351. évi Nagy Lajos-féle törvényeket összefüggésbe hozza a pestis pusztításával. A nagybirtokosok igyekeztek elcsalni a jobbágyokat. Ezért kötelezett Nagy Lajos minden birtokost a kilenced beszédére. Ennek figyelembevételével nem a Nyugat-Európára jellemző arányokat, hanem az angliaiakat fogadjuk el (1,3 ezrelék).

A XV. században folytatódik az a folyamat, amelyet már a korábbi évszázadokban is tapasztalhattunk, hogy kisebb-nagyobb népcsoportok költöznek be az országba, befogadó ország voltunk. Ebben az évszázadban – a török elől menekülve – a románokon kívül jelentős szerb népesség is érkezik. Így országosan – Nyugat-Európa népességnövekedési mértékéhez képest – valamivel magasabb népességnövekedési aránnyal számolunk (2 ezrelék).

A XVI–XVII. század – ezzel ellentétben – igen negatív a Kárpát-medence népességére, különösen a hazáját védő magyarságra nézve. Mind a török hódoltsági terület, mind Erdély sokféle pusztításnak van kitéve.

A tizenöt éves háború pusztításai után Erdély II. Rákóczi György szerencsétlen lengyelországi vállalkozása után szenved igen sokat. Így a nyugat-európai átlaghoz képest kisebb népességnövekedési mértékkel számolunk (1 ezrelék).

A XVIII. századra már megbízhatóbb adatok állnak rendelkezésre mind Nyugat-Európában, mind Magyarországon. Az egyházak anyakönyvei sokkal megbízhatóbb források az adó- és más összeírásokhoz képest. Érdekes, hogy az eddigi, nem túl sok magyarországi anyakönyvi feldolgozás megerősíti a Nyugat-Európában tapasztaltakat. A magyarországi feltárások is megmutatták, hogy a XVIII. század első felében a két nagy pestises időszak (1708–1709 és 1738–1741) következtében a természetes szaporodás mértéke hasonló az előző évszázadokban tapasztaltakhoz: 1–2 ezrelék, de a XVIII. század második fele, nem lévén pestis, már sokkal kedvezőbb, egyes helyeken a 6 ezreléket is eléri a természetes szaporodás. Így összesítve 4 ezrelékre tehető a tényleges népességnövekedés mértéke. Ezt a német (svábnak mondott) telepítések erősítik.

Az már magyarországi adatokkal is jól bizonyítható, hogy 1785 és a következő támpontunk, az Orbán Balázs-féle hatalmas munkálatig (1860-as évek) 5 ezrelékre tehető a népességnövekedés évi mértéke. Jó statisztikáink alapján tudjuk, hogy az 1860-as évtized több járvánnyal terhelt, 1873-ban hatalmas kolera pusztít az országban. Az 1880-as évtizedben megindul a halandósági viszonyok javulása Nyugat-Magyarországon és egyes alföldi részeken. Az 1890-es és következő évtizedben már 10 ezrelék körüli népességnövekedést mérnek, ugyanez mondható el a székely megyékben. Itt – ugyanúgy, mint Máramarosban vagy a szlovákok lakta északi megyékben – még igen magas a halandósági arány. Azokban a megyékben, ahol az adatok összevethetők voltak, így alakul a népesség, és a belőle levonható népességnövekedési arány.

Három megye össznépessége és a népességnövekedés mértéke ezer lakosra – évente

(CSAK RÓM. KAT., EV. ÉS REF. – GÖR. KAT. NÉLKÜL)

NÉPESSEGNÖVEKEDÉS MÉRTÉKE 1860 ÉS 1910 KÖZÖTT: 5,0.

Megye	Népszámlálás 1910	Orbán Balázs 1860
Csik	125.888	98.192
Háromszék	123.518	95.967
Udvarhely	118.458	92.304
Összesen:	367.864	286.463

Visszakövetkeztető módszerünk alkalmazásához alapul az 1910-es népszámlálásnak a népesség anyanyelvére vonatkozó adatait vettük.

Magyar anyanyelvű népesség a székelyek lakta megyékben az 1910-es népszámlálás alapján

Megye	Össznépesség
Aranyosszék	44.738
Brassó	35.372
Csík	125.888
Háromszék	123.518
Maros-Torda	111.376
Marosvásárhely	22.790
Udvarhely	118.458
Összesen:	581.140

Környező megyék magyar anyanyelvű lakosságának száma:

Megye	Össznépesség
Beszterce-Naszód	10.137
Fogarás	6.466
Kis-Küküllő	34.902
Nagy-Küküllő	18.474
Szeben	10.159
Összesen:	80.758

Rendkívül sok gondot adott annak az eldöntése, hogy az 1910-es népszámlálás magyar anyanyelvű népességéből kit is tekinthetünk székelynek. Maros-Torda megyében a maroszeői székelyek és a tordai magyarok nyilvánvalóan együtt szerepelnek. De Kis- és Nagy-Küküllő megyébe nem húzódhattak át a székelyek? – Orbán Balázs világosan elhatárolja, hogy kit tekint a Székelyföld lakójának. A történelmi folyamat során természetes, hogy e székelyek között sok a velük teljesen összeolvadt régi Fehér megyei magyar. Hosszas meditáció után úgy döntöttem, hogy a visszakövetkeztető módszer alkalmazását két alapról indítom. Lesz egy 600 ezres és egy 500 ezres kiinduló népesség.

**A székely népesség valószínű nagysága
a visszakövetkeztető módszer alkalmazásával
1910-től kiindulva**

Év	Növekedés ezer lakosra	Össznépesség	
900		86.110	71.800
1000	1,5	100.000	83.300
1200	2,0	149.100	124.300
1300	-1,0	134.900	112.400
1400	1,3	153.600	128.000
1500	2,0	187.600	156.300
1700	1,0	229.100	190.900
1785	4,0	321.700	268.100
1860	5,0	467.600	389.700
1910	5,0	600.000	500.000

Következtéseink természetesen a tudományos igényű hipotézisek sorába tartoznak. Bizonyára lesznek a későbbiekben értékes kiegészítések. Tudásunk mai szintje szerint, az európai és hazai történeti kutatások eredményeit figyelembe véve ma ez mondható.

A Meszes kapun át a Mezőségbe települő székelység száma a X. század elején 71 és 86 ezer közé tehető. Véleményünk szerint ez összhangban van azzal a korábban már kifejtett eredménnyel, hogy a Kárpát-medence népessége ebben az időben egymillió és másfél millió között lehetett. Ezen belül a griffes-indás, tehát már a VIII. századtól itt lévő székelység hozzávetőlegesen ilyen tömeget képezhetett.

Az 1200-ra meghatározható 124 és 149 ezer között lévő népességhez annyit, hogy a növekvő népesség fogja betölteni az Olt völgyének medencéit, hegyoldalait.

A tatárdúlás ugyan népességcsökkenést hoz; 1300-ra: 112 és 134 ezer között lehetett a székelyek száma. Fontos megemlíteni, hogy a nemrég elhunyt történettudósunk, Benda Kálmán kutatásai szerint a tatárjárás után erről a területről kirajzó népesség őrhelyeket hoz létre. A Szeret mentén 24-et, a Pruth mentén 12-t, valamint kettőt (Csöböröcsök és Órhely) a Dnyeszter mentén. Az 1260-as évekből fennmaradt adatokat Rómában az úgynevezett Missziós Levéltárban találta. – Ezzel összefüggésben van egy másik új eredmény. Ma élő nyelvészeink legjelesebbike, Benkő Loránd ku-

tatásai szerint a Román város környéki és a Bákó környéki úgynevezett csángó-magyar falvak lakosságának nyelvjárása az Észak-Mezőség falvainak nyelvjárásához áll közel, tehát a zöm erről a vidékről rajzolt ki Moldvába. Ugyanakkor a legdélibb, a Tatros környéki falvak népének nyelvjárása székely. Mindenesetre az biztos, hogy Székelyföldről is történt kirajzás a tatárjárás után. Később még többen kerestek itt életlehetőséget.

Az 1500-ra becsült 156-187 ezres népesség jóval több a Szabó István által az 1960-as évek elején meghatározott 50-55 ezer főnyinél. Ő általában alulbecsülte a Kárpát-medence össznépségét, legalábbis az újabb kutatások ezt mutatják. Meg kell azonban jegyezni, hogy Szabó István mindig úgy fogalmazott, hogy „legalább ennyi.” Soha nem zárta ki annak lehetőségét, hogy ennél több a népesség.

Sokféle ellenőrzést elvégeztünk számításainkkal összefüggésben. Még csak egyre szeretnék utalni. 1700-ra 190 és 229 ezer között lehet a székelység száma. A II. József korában elrendelt népösszeírás előtti legteljesebb anyagnak az 1614-ben készült székely „lustrát” ismerem. Ennek anyagát gondosan elemezte és kiadta Imreh István és Pataki József a „Székely felkelés 1595–1596” című kötetben. A 20.196 összeírt háztartásszám nincs ellentétben a most valószínűnek tartott össznépséggel. A XVIII. századi egyházi anyakönyvi adatok elemzése megmutatta, hogy az adózókhoz képest igen sok a másokkal együtt élő család, az adózásból kimaradt család, a szegény család. De a Székelyföldön is sokan élhettek, dolgozhattak a „föemberek” és a „lőfők” portáján. A magyarországi kutatások az adóösszeírásokat egybevetve az egyházi anyakönyvekben található családok számával, az ebből meghatározható össznépséggel 15-ös, 20-as, sőt 30-as szorzószámot is szükségesnek tartanak a tényleges össznépség valószínű számának meghatározásához. Az 1614-es „lustra” esetében bármennyire is gondos, részletező a háztartásonkénti 8 vagy 10-es szorzószám – mai tudásunk szerint – reális.

A visszakövetkeztető módszer végső eredményét még egyszer összegezve az a következtetésünk, hogy az 1910-ben Székelyföldön magát magyar anyanyelvűnek valló 500-600 ezer főnyi népesség száma a X. században 71 és 86 ezer között lehetett.

IRODALOM

- BARTHA Antal: *A magyar honalapítás*. Budapest, 1987. 140.
- BENKŐ Elek: *A székelyföldi régészeti kutatások eredményei és feladatai*. = *Aetas. Történettudományi folyóirat*. Szeged, 1993/3. 5-20.
- BENKŐ Loránd: *A csángók eredete és települése a nyelvtudomány szem- szögéből*.
- BONA István: *Dáciától Erdőelvéig. A népvándorlás kora Erdélyben*. In: Erdély története. Első kötet. A kezdetektől 1606-ig. Szerk.: Makkai László, Mócsy András. 107-234.
- DUPAQUIER, Jacques: *La population française aux XVII^e et XVIII^e siècles*. Paris, 1979. 128.
- Az első magyarországi népszámlálás*. Szerk.: Danyi Dezső és Dávid Zoltán. Budapest, 1960. 389.
- FORTUNATI, Paulo: *Quattro secoli di vita del popolo Friulano 1548-1531*. Padova, 1932. 37-56.
- GYÖRFFY György: *Magyarország népessége a honfoglalástól a XIV. század közepéig*. In: *Magyarország történeti demográfiája*. Szerk.: Kovacsics József. 45-62.
- Historik Statistic för Sverige. I. Bevolking. Stockholm. 1959. 35-37.
- HOBBSBAWN: *General Crisis of European Economy in 17th century*. Past and Present. 1954.
- IMREH István-PATAKI József: *Kászonszéki krónika 1650-1750*. Európa-Kriterion Kiadó, 1992. 370.
- IMREH István-PATAKI József: *A székely falu gazdasági-társadalmi szerkezete a XVI. század végén és a XVII. század elején*. In: *Székely felkelés 1595-1596*. Szerk.: Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly. Bukarest, 1979. 146-190.
- KABUZAN V. M.: *Narodonaszelenie Rosszii v XVIII. pervoj XLX. v. Moszkva*, 1963. 165.
- KORDÉ Zoltán: *A székely eredetkérdés*. = *Aetas. Történettudományi folyóirat*. Szeged, 1993/3. 21-39.
- KOVÁTS Zoltán: *A magyar népességfejlődés a honfoglalástól 1870-ig*. I., II. rész. In: *A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*. Szerk.: Benkő László. 1971. 77-88. 1972. 3-25.
- KOVÁTS Zoltán: *A magyarság VIII. századi Kárpát-medencei megtelepedésének bizonyítékai, különös tekintettel a demográfiára*. Előadás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület II. Magyar Történelmi Iskoláján. Tab, 1993. aug. 18. 8.
- KOVÁTS Zoltán: *A XVIII. századi népességfejlődés kérdéséhez*. = *Agrár-történeti Szemle*, 1969. 1-2. 218-227.

- KRISTÓ Gyula: *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Budapest, 1980. 574.
- LÁSZLÓ Gyula: *Kérdések és feltevések a magyar honfoglalásról*. = *Vallóság*. 1970. 1. 48-64.
- A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása*. Első rész. Budapest, 1912. 878.
- MITCHELL, Brian R.: *European Historical Statistics 1750-1975*. Cambridge, 868.
- ORBÁN Balázs: *A Székelyföld leírása*. Pest, I. kötet, 1868. 239., II. kötet, 1869. 159., III. kötet, 1870. 211., IV. kötet, 1870. 220., V. kötet, 1871. 248., VI. kötet 1873. 448.
- REINHARD, Marcell-ARMENGAUD, André: *Histoire generale de la population mondiale*. Paris, 1961. 120.
- SZABÓ István: *Magyarország népessége az 1930-as és az 1526-os évek között*. In: *Magyarország történeti demográfiája*. Szerk.: Kovacsics József. Budapest, 1963. 63-113.
- Székely felkelés 1595-1596. Előzményei, lefolyása, következményei*. Szerk.: BENKŐ Samu, DEMÉNY Lajos, VEKOV Károly. Bukarest, 1979. 246.
- SZÜCS Jenő: *A magyar nemzeti tudat kialakulása*. Szeged, 1992. 330.